

DE IMPACT VAN WERKPLEKLEREN VERSUS LEREN OP SCHOOL OP COGNITIEVE EN NIET-COGNITIEVE UITKOMSTEN IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS

Ilse Tobback, Dieter Verhaest & Kristof De Witte

DE IMPACT VAN WERKPLEKLEREN VERSUS LEREN OP SCHOOL OP COGNITIEVE EN NIET-COGNITIEVE UITKOMSTEN IN HET SECUNDAIR ONDERWIJS

Ilse Tobback, Dieter Verhaest & Kristof De Witte

Promotoren: Dieter Verhaest & Kristof De Witte

Research paper SONO/2020/1.7/2

Gent, 15/07/2020

Het Steunpunt Onderwijsonderzoek is een samenwerkingsverband van UGent, KU Leuven, VUB, UA en ArteveldeHogeschool.

Gelieve naar deze publicatie te verwijzen als volgt:

Tobback, I., Verhaest, D. & De Witte, K. (2020). De impact van werkplekleren versus leren op school op cognitieve en niet-cognitieve uitkomsten in het secundair onderwijs. Steunpunt Onderwijsonderzoek, Gent

Voor meer informatie over deze publicatie Ilse.Tobback@kuleuven.be

Deze publicatie kwam tot stand met de steun van de Vlaamse Gemeenschap, Ministerie voor Onderwijs en Vorming.

In deze publicatie wordt de mening van de auteur weergegeven en niet die van de Vlaamse overheid. De Vlaamse overheid is niet aansprakelijk voor het gebruik dat kan worden gemaakt van de opgenomen gegevens.

© 2020 STEUNPUNT ONDERWIJSONDERZOEK

p.a. Coördinatie Steunpunt Onderwijsonderzoek
UGent - Vakgroep Onderwijskunde
Henri Dunantlaan 2, BE 9000 Gent

Deze publicatie is ook beschikbaar via www.steunpuntsono.be

Inhoud

Inhoud	4
Beleidssamenvatting	5

Beleidssamenvatting

Verschillende studies vinden dat beroepsopleidingen, bovenal programma's met werkplekleren, gepaard gaan met een soepelere overgang van onderwijs naar de arbeidsmarkt in vergelijking met meer algemene opleidingen. Hoewel dit relatieve voordeel voor beroepsopgeleiden aan meerdere factoren kan worden toegeschreven, is de meest prominente verklaring dat leren op de werkplek het mogelijk maakt om sociale en professionele vaardigheden te ontwikkelen die onmiddellijk toepasbaar zijn op de arbeidsmarkt. Verder speelt er mogelijk ook een indirect effect door het verminderen van vroegtijdig schoolverlaten en het verbeteren van de kansen op een kwalificatie. Deze resultaten suggereren dat leren op een werkplek ook de niet-cognitieve resultaten, zoals motivatie en betrokkenheid, van studenten kan verhogen. Ondanks deze relatieve voordelen vinden sommige recente studies dat beroepsopgeleiden later in hun loopbaan veeleer slechter af zouden zijn. Zo zou de focus op specifieke vaardigheden tijdens de opleiding ten koste kan gaan van meer algemene vaardigheden zoals rekenvaardigheid, geletterdheid en abstract denken, wat op lange termijn de inzetbaarheid van deze individuen kan aantasten. In tegenstelling tot algemene vaardigheden zijn meer specifieke vaardigheden immers onderhevig aan veroudering. Bovendien beïnvloedt een focus op specifieke vaardigheden in het secundair onderwijs mogelijk zowel de overgang naar, als de academische resultaten in het hoger onderwijs op een negatieve manier.

Of en hoe (het aantal uren) leren op een werkplek de cognitieve en niet-cognitieve resultaten in het secundair onderwijs effectief beïnvloedt, is tot nu toe evenwel nauwelijks wetenschappelijk onderzocht. Recente studies vinden wel een negatieve associatie tussen beroepsopleidingen (versus algemene opleidingen) en cognitieve vaardigheden. Ook voor niet-cognitieve resultaten focussen de meeste studies op de kloof tussen beroeps- en algemene opleidingen, in plaats van op de effecten van leren op de werkplek als zodanig. De resultaten zijn bovendien niet sluitend. Waar sommige studies een positieve invloed vinden van beroepsopleidingen op de veerkracht en zelfbeheersing van studenten, vinden andere geen significante effecten voor de beheersingsoriëntatie (Locus of Control) en het academisch zelfconcept van studenten.

In deze studie onderzoeken we de invloed van het substitueren van leren in een schoolsetting voor leren in een werksetting (stage) op de cognitieve en niet-cognitieve resultaten in het secundair onderwijs. Hiervoor maken we gebruik van de longitudinale data van Vlaamse scholieren in het secundair onderwijs verzameld door het 'Loopbanen in het Secundair Onderwijs' (LiSO) project, waarbij de schoolloopbanen en de ontwikkeling van leerlingen doorheen het secundair onderwijs in kaart worden gebracht. Deze databank bevat informatie over een uitgebreide set aan cognitieve

vaardigheden zoals rekenvaardigheid en begrijpend lezen, en niet-cognitieve uitkomsten zoals motivatie, betrokkenheid, academisch zelfconcept en welbevinden van studenten in het voltijds secundair onderwijs. Om causale uitspraken te kunnen maken, is het belangrijk om te corrigeren voor de niet-willekeurige selectie van leerlingen in studieprogramma's. Om hiervoor te corrigeren en om de impact van stage expliciet te ontwarren van andere aspecten van beroepsopleidingen, vergelijken we programma's met verschillende hoeveelheden stage binnen vergelijkbare beroepsopleidingen in hetzelfde studiegebied en dezelfde school. Daarnaast controleren we ook op gedetailleerde wijze voor andere bronnen van heterogeniteit, zoals de (niet-)cognitieve resultaten in het voorgaande schooljaar, en verschillende achtergrondkenmerken.

Interessant aan de Vlaamse context van het secundair onderwijs is dat ze ons bovendien toelaat om de impact van leren op de werkplek te testen en te vergelijken binnen twee verschillende trajecten van het arbeidsmarktgerichte onderwijs: het beroepssecundair onderwijs (BSO) met de arbeidsmarkt als finaliteit, en het technisch secundair onderwijs (TSO) met een dubbele finaliteit (arbeidsmarkt en hoger onderwijs).^{*} Gegeven deze verschillen in finaliteit verwachten we dat de substitutie van tijd besteed aan het leren in een schoolsetting voor leren in een werksetting, een sterker (negatief) effect zal hebben op de cognitieve vaardigheden in het TSO dan in het BSO.

Globaal gezien zijn onze resultaten inderdaad consistent met voorgaande argumenten. Of effecten naar voren komen, blijkt evenwel in grote mate afhankelijk van het traject. Voor TSO-leerlingen vinden we dat een grotere nadruk op stage (i.p.v. schools leren) de cognitieve en niet-cognitieve onderwijsresultaten op een negatieve manier beïnvloedt. Een toenemende participatie in stage, leidt tot een vermindering van de uitkomsten op het vlak van wiskunde en leesvaardigheid voor TSO-leerlingen. Verder blijkt ook hun autonome motivatie, betrokkenheid en welzijn (disengagement) te verminderen (verhogen). Bovendien blijken de effecten voor een aantal van deze uitkomsten aanzienlijk. Zo suggereren onze schattingen dat het implementeren van een stage van gemiddelde duur (4.1 weken) iemands' score op het vlak van wiskunde (leesvaardigheid) met 40,2% (25,4%) van een standaardafwijking reduceert.

Voor BSO-leerlingen zijn de resultaten veel genuanceerder. Hoewel onze basisanalyse suggereerde dat het gemiddelde effect op wiskunde, leesvaardigheid en gecontroleerde motivatie (disengagement) ook voor deze studenten negatief (positief) is, zijn deze resultaten niet bij alle analyses even robuust. Bovendien geven aanvullende analyses aan dat het effect op wiskunde, leesvaardigheid en gedragsmatige betrokkenheid zelfs positief kan zijn voor beperkte hoeveelheden van werkplekleren (tot ongeveer vier weken per schooljaar). Voor BSO-leerlingen vonden we verder ook

^{*} Binnen dit onderzoek focussen we op studenten in het voltijds secundair onderwijs die participeren in een korte stage als onderdeel van hun opleiding in het zesde middelbaar.

consequent een substantieel, negatief effect van stage op amotivatie (d.w.z. niet weten waarom men op school zijn/haar best zou doen). Een stage met een gemiddelde duur van 4.1 weken zou naar schatting de amotivatie van leerlingen in het beroepstraject met 84,5% van een standaardafwijking reduceren.

Wanneer beleidsmakers en schoolbesturen zich buigen over (de hoeveelheid) stages binnen programma's, worden ze dus geconfronteerd met een complexe puzzel waarbij de richting en omvang van het effect van stage op (niet-)cognitieve uitkomsten sterk afhangt van het type traject waarin schools leren wordt vervangen door werkplek leren, het (niet-)cognitieve resultaat dat in aanmerking wordt genomen en de hoeveelheid stage dat wordt geïmplementeerd. Globaal gezien suggereren onze resultaten dat de effecten van stages veelbelovender zijn voor het bevorderen van cognitieve en (niet-)cognitieve uitkomsten voor gematigde hoeveelheden van werkpleklernen (tot ongeveer een maand per schooljaar) in het BSO, en dat ze schadelijker zijn voor deze uitkomsten wanneer ze worden geïmplementeerd in het TSO. Deze effecten verschillen mogelijk evenwel afhankelijk van de inhoud en kwaliteit van de stages, en moeten afgewogen worden tegenover de potentiële voordelen van stage met betrekking tot de verwerving van meer beroepsspecifieke en/of professionele vaardigheden, zoals timemanagement en interpersoonlijke vaardigheden. Vermits het belang van de inhoud en kwaliteit van stages en de verwerving van beroepsspecifieke en professionele vaardigheden evenwel niet onderzocht zijn in onze studie, adviseren wij verder onderzoek in die zin. Verder focust ons onderzoek op stages in het voltijds technisch en beroepssecundair onderwijs. Hoewel onze onderzoeksresultaten ook relevantie hebben met betrekking tot alternerende opleidingen (zoals duaal leren), kunnen zij niet zomaar geëxtrapoleerd worden naar deze context. Wij adviseren daarom ook verder onderzoek naar de invloed van het substitueren van leren in een schoolsetting voor leren in een werksetting op de (niet-)cognitieve resultaten in alternerende opleidingen.